

TÜRKİYE'DE TEKNOLOJİ İÇİN KONUŞULMASI GEREKENLER

Serhat Ayan
tknlj.com-Gazeteci

Tarihimizi ister kısa ister uzun tarafından alalım, teknolojik anlamdaki tüm küresel devrimleri kaçırdığımız aşikar. Hayır, küresel devrimler deyince görüntülü görüşme ya da 16 megapiksellik kameralı telefonlar kastedilmiyor. Biz matbaanın icadından itibaren sanayi devrimi, üretim devrimi, bilgisayarlaşma ve eğitimin çok önemli mihenk taşları konurken orada bulunamadık.

Bilişimin dünyaya yayılması döneminde biraz ucundan yakalar gibi olduysak da yine bu alana etki edebilecek bir ülke olmadık. Aslında ülke olarak neler yapmamız gerekiyor, ne yapsak bu alana doğru akıllı adımlar atmış oluruz gibi şeyleri hep birlikte masaya yatırıp incelememiz gerekiyordu. Bu yazının da söylenmesi gereken şeyleri ne zaman ve kime yönelteceğimize ilişkin ipuçları vereceğini umuyorum.

Türkiye 1990'lı yılların başında İnternet devrimi dünyada yaygınlaşırken konunun farkına vardı erkenden. Başta ODTÜ, Bilkent ve benzeri aydınlık üniversitelerimiz olmak üzere herkes bu alana yoğunlaştı. Türkiye'ye "alan adı yönetimi" getirildi. Atılması gereken önemli adımların ilkleri buradaki doğru öğretim üyeleri tarafından hayata geçirildi. Onlar sayesinde biz, İnternetini İngiliz şirketlerinin sattığı ada devletleri sıfatından kurtulduk. Bu sayede öyle ya da böyle İnternet karayoluna ilk sapaklardan birinden girdik.

Girmesine girdik de, devletin bu dünyada ilk kez etkin olma arayışları içinde tökezleme dönemimiz başladı. İnternet sağlayıcı şirketler, Türk Telekom'un müdahil olmasıyla rekabet edemeyerek piyasada tutunamamışlardır. Yani önce piyasadaki küçük şirketler yok edilmiş, ardından Türk Telekom altyapı tekeli olarak özelleştirilmiş, sonra da piyasada rekabet oluşsun istenmiştir.

Ülkemizde servis sağlayıcıları çıkmaya başlarken ülke içi bağlantıların yurtdışına çıkmasını sağlayacak altyapı yatırımları için kurulan konsorsiyum en başından yetersiz kaldı. Ülkenin ilk açılan İnternet temelli tek bir gazetenin, ülkede sunulanın iki katı trafik ürettiğini hatırlayacak olursak söylemek istediğimiz daha iyi anlaşılabilir. Bu yüzden biz ülke olarak kendi içine kapalı, kendi yağıyla kavrulan bir ağ konumuna geldik.

Ardından daha kötüsünü yaparak İnternet'e bağlanmaya engeller getirdik. Minik şirketleri destekleyerek rekabet yaratmak yerine devlete ait ve zaten hareket etmesi bile mucizelere bağlı Türk Telekom devinin fiyat sıkıştırmasıyla teker teker tüm servis sağlayıcı bilgi birikimlerimizi kaybettik. Bu minik ve umut vadeden servis sağlayıcı şirketler önce büyük kartellere satıldı ardından da birer ikişer kaybolup gitti.

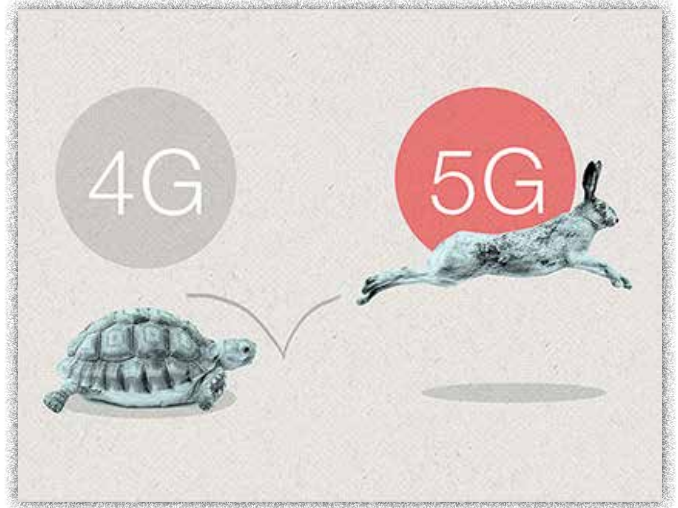
Sonrasında nereden kimden çıktığı bilinmeyen bir fikirle Türk Telekom'un satışı gündeme geldi. 2000 yılının başında tartışılmaya başlanan bu fikir için çok basit öneriler de sunuldu. Zaten devlet tarafından on yıllara yayılmış ciddi

yatırımlarla hayata geçirilmiş altyapı herkes tarafından kullanılsa ne kadar iyi olurdu.

Türk Telekom'un zaten tekel olan yapısı buraya eser miktarda para vermiş yabancı yatırımcı tarafından iyice tekele dönüştürüldü. Ne ses ne de İnternet pazarında ikinci bir şirket çıkmadı ortaya.

Ardından mobil (gezgin) ses ve veri pazarı devreye girdi. Burada hiç eşit ve rekabetçi bir ortam kurulamadı. Büyük şirketler daima pazarın düzenlenmesinde söz sahibi oldu. Pazarın yeniden şekillendirilmesi için yapılan yeni ihaleler, toplamda 5 şirketin olması gereken ortamı üç şirketli dar bir pazar haline getirdi. Aşırı büyük ihale bedelleriyle alınan GSM lisansı arkadan gelenlerin yolunu tıkadı. Burada eski şirketler tarafından elde edilen kazancın çok büyük olması, bu şirketlerin yeni rakiplerin yolunu ne pahasına olursa olsun tıkamasına yol açtı. Rekabet bu ortamda da tılandı.

Tüm bunların üstüne bir de devletin bu pazarı genişletmek ve Türk kullanıcılarına yeni hizmetler sunmak üzere sağlaması gereken faydaların düzenlenmesinde yavaş kalması, işi

2000 yılında dünyada tüm ülkelerin peşinden koştuğu 3N teknolojisi ülkeye neredeyse 10 yıl sonra gelebildi. Cep telefonlarından herkes 3-10 megabitlerde İnternet'e bağlanırken biz kilobitleri hiç aşamadık bu süre boyunca. Evlerimizdeki karasal İnternet'ten dahi göremediğimiz hızları ancak dünyada 4N çıkarken görebildik. İletişim teknolojilerinde 3. nesil ilerlemeleri bu şekilde kaçırmış olduk.

içinden çıkılmaz bir noktaya getirdi. 2000 yılında dünyada tüm ülkelerin peşinden koştuğu 3. Nesil (N=G-Generation) teknolojisi ülkeye neredeyse 10 yıl sonra gelebildi. Cep telefonlarından herkes 3-10 megabitlerde İnternet'e bağlanırken biz kilobitleri hiç aşamadık bu süre boyunca. Evlerimizdeki karasal İnternet'ten dahi göremediğimiz hızları ancak dünyada 4N çıkarken görebildik. İletişim teknolojilerinde 3. nesil ilerlemeleri bu şekilde kaçırmış olduk. Bu yüzden ne bu alanda ürün ve hizmet geliştirip dünyaya yayabilme fırsatımız oldu ne de kendi geliştirebileceğimiz şeyleri dışarıdan almaktan kurtulabildik.

3N ihaleleri (evet 3N alabilmek için iki yılda iki ihale yapmak zorunda kaldık) sırasında devlet ilginç bir karar alarak şirketlere Ar-Ge elemanı çalıştırma zorunluluğu getirdi. Eğer Türkiye'de 3N ile ilgili hizmet verecek ya da ürün satacaksanız belirli sayıda Ar-Ge çalışanınızın olması gerekiyordu. Fikir çok iyiydi ve uygulamaya da geçti. Ne var ki devlet, bu zorunlu istihdamın çıktılarını kontrol edemedi. Bu üst düzey çalışanların ülke teknolojisine katkısı hiç de beklendiği gibi olmadı. Binlerce Ar-Ge çalışanının çıktısı iki elin parmakları kadar dahi inovatif ürün kazandırmadı teknoloji dünyamıza.

Ardından gezgin bağlantı hızını dünya standartlarına getirecek 4N konuşulmaya başlandı ülkemizde. Ancak öyle farklı çıkar gruplarının öyle anlamsız tartışmalarına kurban gitti ki ülkenin en tepesi; 4N'nin aslında çöp bir teknoloji olduğunu, 2020 yılına kadar bizim 2000 yılında kullanıma sokulmuş 3N ile idare etmemizin doğru olacağını dile getirdi. Hatta 5N'nin 2017 yılında devreye girebileceğine dair cahilce yaklaşımlara dahi maruz kaldı bu ülkenin iletişimi. Herkes devletin sözlerine karşı çıkılamayacak tepe yönetiminin bu söylemlerini öylesine anlamsız bir biçimde onayladı ki iş içinden çıkılmaz bir hal aldı. En sonunda bir ara yol bulunarak biz "4N değil 4.5N yapacağız" gibi cahilce ve kimsenin bunun yanlışlığını dile getiremediği bir söylemle kapattık konuyu.

Tabi arada bağlantı hızlarımızın ve bilişim altyapımızın temeli olan fibere de dokunmazsak olmaz. Eğer hızlı İnternet istiyorsak fiberimizin olması lazım. Bu ülkede yeterli olduğu vurgulanan belli bir kilometre fiberimiz var. Bunun büyük bir bölümü 1980'lerden itibaren devlet imkanlarıyla Türk Telekom'a yaptırılan ve kullanım hakkı nedeniyle bu şirkete hibe ettirilmiş bir yapı. Şirket, giderek elinden kayıp giden kullanıcı kitlesini diğerlerine kaptırmamak için ülkede başkalarının fiber döşemesinin önüne engeller

çektik. İzinler verilmedi, fiber yatırımı yapmak için fiberin tekeline sahip şirketten izin alınması zorunluluğu getirildi. Mevcut fiber tekeli, bakır üstünden sınırlı hızda İnternet getirmenin ekmeğini yediği için dizginleri öyle bir sıktı ki Türkiye'de yatırım yapmak isteyenler çaresiz kaldı. Bu durumun acayipliğini kat be kat yüksek fibere sahip olan şirketin arkadan gelen şirketlerden daha az fiber kullanımına sahip olmasından da anlayabiliriz.

Peki; sorunlar bunlar... Çözümlerimiz ne olmalı? Biraz da bunları masaya yatıralım.

Öncelikle devletin o ya da bu şekilde teknoloji piyasasındaki etkin aktör rolünden çekilmesi gerekiyor. Buna yönetim kurulunda bulunduğu şirketlerdeki rolünü eski bakanlardan alıp profesyonellere devrederek başlaması mümkün. Böylece en azından sektör, moral olarak, devletle rekabete girdiği hissiyatından kurtulabilir.

İkinci adımda devletin etkin piyasa aktörlüğünden, olması gereken yere, kural koyucu ve rekabeti sağlayıcı alana doğru çekilmesi lazım.

Bunu yaparken de "Ben bu şirketin hissedarıyım ben bu şirketin yönetim kurulundayım" gibi şeylerden sıyrılması lazım.

Mesela bu ülkede rekabeti oluşturacak daha fazla İnternet servis sağlayıcısı bulunması lazım. Bunların altyapı oluşturabilmesi için bırakın engelleri, teşvikler vermesi lazım. Mesela Türk Telekom gibi şirketlerin fiberi başkalarıyla paylaşma muafiyeti ortadan kaldırılabilir.

Ya da yıllardır bir kenarda bekletilen ve dünyada başarılı örneklerini gördüğümüz sanal mobil operatör (cep telefonu işletmecisi) kavramının yönetmelikleri çıkarılabilir. Bunları çıkarabilmek için uzay hukukçusu olmak gerekmiyor. Hayata geçirme isteği olan, sadece üç büyüklerin şampiyonluk kupasına ulaşmasından başka bir yol olduğunu kavrayabilecek bir inisiyatif yeterli olur.

Ar-Ge çalışmalarına dönecek olursak, devletimiz, diğer alanlarda sahip olduğu buyurganlığı bu tarafta da öne sürebilir. Yani uluslararası arenada lisans almış ürünler, her sene belirli sayıda patent ve benzeri "güzel dayatmalarla" ülkede bir şeylerin daha hızlı ilerlemesini sağlayabilir. Madem şirketler kendi istekleriyle ürün ve hizmet çıkarmıyorlar, devlet zorlamasıyla (veya arkadan itmesiyle diyelim) patent sahibi olmaları sağlanabilir. Bu ülkenin üretme sorunu yok sadece motivasyon sorunu var. Bugünkü teşvik olanakları bu motivasyon çok iyi bir itici güç olarak görülebilir.

Herkes hata yapabilir. Biz ülke olarak hata yapma konusunda çok başarılıyız. Bu başarılarımızı hatalardan ders alarak ilerleme yönüne doğru çekersek gerçekten iyi bir yere gelebiliriz. ■

